

YARIM ASIRDIR SÜREN SILA YOLU

HALF-CENTURY-LONG HOMESICKNESS

GÖKHAN DUMAN

Yarım asırdan fazladır, yılın bu vakitlerinde Avrupa'nın farklı farklı şehirlerinde, birbirinden uzak ama birbirine benzer telaşlar yaşanır. Temmuz ayının gelmesiyle birlikte Türklerin oturduğu mahallelerde yaşanan koşuşturma çok uzaklardan bile fark edilir. Okullar tatile girmiş, fabrikalarda, madenlerde çalışan Türk işçiler 4 haftalık yıllık izinlerini kullanmak için işyerlerine başvurularını yapmışlardır. Evlerin kapısı sürekli açılıp kapanır, hemen her gün koştur koştur çarşıya, pazara gidilir. Kime ne hediye alınacağı tek tek düşünülmüştür. Oyuncaklar, radyolar, pıkaplar, süslü kıyafetler, spor ayakkabılar, çeşit çeşit çikolatalar... Üzerinde "Aldı" yazan dolu dolu poşetler taşınır eve. Ama illa ki bir şeyler hep unutulur, ertesi gün bir alışveriş daha... Bavullar çıkarılır, temizlenir, içerisine konulacak eşyalar bir altın ustasının ince işçiliği gibi titiz bir şekilde yerleştirilir. Bu vakitlerde komşu komşunun kapısını daha çok çalar. Merak ederler. Ne zaman yola çıkılacak, ne zaman dönülecek, kime ne hediye alındı, mektup yazıp haber verildi mi, yoksa habersiz gidip tatli bir sürpriz mi yapılacak?

Kimler bekliyordur onların yolunu? Anne babası Köln'de çalıştığı için iki yıldır anneannesinde kalan, her gece onların fotoğrafıyla uyuyan köy okulunun en çalışan öğrencisi Fatma mı? Yoksa daha çok para biriktirip dönüş yolunu kısaltmak için geçen yıl izne bile gelemeyen Gülizar'ın eşi Artvinli Bayram mı?

For more than a half century, in these times of the year, far yet similar tumults are heard in different cities of Europe. With the arrival of July, the hustle and bustle of the Turkish neighborhoods is noticed even from far away. With the schools on holiday, Turkish factory and mine workers make applications to workplaces to use their 4-week annual leave. The doors of the houses are constantly being opened and closed; there is hurry almost every day to the bazaar, to the downtown. Every gift has been chosen very carefully. Toys, radios, pickups, fancy clothes, sports shoes, assorted chocolates... Overstuffed bags with "Aldı" written on them being carried to the houses. But you always forget something, so you go shopping next day once again... The suitcases pulled out, cleaned and the things to be placed inside organized in a meticulous manner, like the fine craftsmanship of a master goldsmith. At these times neighbors knock each others' doors more often. They get curious. When will they set out, when will they return, what gifts were bought and for whom, did they informed others with a letter or will it be a surprise? Who is waiting for them? Is it Fatma, the most hardworking student of the village school, who has been staying at her grandmothers' since her parents are working in Köln; the one who has been sleeping with their photographs on her side? Or is it Bayram from Artvin, the husband of Gulizar, who could not even come last year to save more money and shorten his stay here?

Hani eşinin banta çekip gönderdiği ses kaydını günde bilirm kaç kez dinleyen bağı yanık Bayram... Yoksa biri Essen madenlerinde, bir diğeri Mannheim çelik fırınlarında çalışan Fıkrıye teyze ve Çelebi amcanın daha 20'li yaşlara yeni basan işçi çocukları mı? Sila yolunun elbet bir bekleyeni vardı.

Hazırlıklar olanca hızıyla sürmektedir. Akşam yemeğinden sonra mahallenin en gediklisinin kapısı çalınır. Öyle ya bunca yıldır kaç kez arabasıyla gidip geldi o yollar. Hangi yolu takip etmeli, nerede mola vermeli, nerelerde dikkat etmeli hepsini en iyi o bilir. Yolculuk bu, hiç şakaya gelmez. Her bir detay tek tek konuşulmalı. Kaptan derler ona, başkaca bir isme ihtiyaç duymaz. Kapısına gelenleri hiç geri çevirmez. Emektar defterini çıkartıp başlar anlatmaya. Almanya'nın en kuzeyinden Kapikule'ye kadar olan yolu, kilometre kilometre nakış gibi işlemiştir defterine. Şehirlerarası yollar, otobanlar, paralı yollar, ülke sınır kapıları, gümrük parası, rüşvet tarifesi, ihtiyaç molası... Hepsini bir öğretmen edasıyla anlatır Kaptan onlara. Peş peşe gidecekler varsa, oturup aralarında anlaşılır. Yalnızca kendilerinin anlayacağı bir dilde haberleşme düzeneği kurularlar hemem. Kodlar, işaretler belirlenir. "Peş peşe iki kere selektör yaparsam yavaşla demek, üç korna çaldıysam mola vereceğimize yere geliyoruz demektir."

You know afflicted Bayram, who listens to his wife's voice record God knows how many times a day... Or are they one of the worker sons of Fıkrıye teyze and Çelebi amca, one of which work in the Essen mines and another in the Mannheim steel ovens, who have just turned 20? Surely there is always someone waiting at the other end of road to home.

Preparations run on real fast. After dinner, the neighbors knock the door of the stager one. Though how many times has he been driving back and forth for so many years? He knows which way they should follow, where should they stop, what they should pay attention to. This journey is not a joking material. Every detail should be scrutinized one by one. They call him Captain; he needs no other name. He never refuses those who seek help. He takes out his old notebook and starts telling. In his notebook, he almost embroidered every mile of the road starting from the northern edge of Germany and ending at Kapikule. Intercity roads, highways, toll roads, border gates, customs, bribe tariff, bathroom break... Captain tells them all like a teacher. If there is anyone, who will drive one after another, they sit down and make a plan. They set up a communication system that only they can understand with specific codes and signs. "If I flash the blinks two times in a row, I mean be slower. If I horns three times, I mean we're close to our resting stop."

Herkese soracağını sorup, öğreneceğini öğrendikten sonra artık bavullar otomobillere yerleştirilebilir. Bavulların bir kısmı arka bagaja sığdırılır, bir kısmı da otomobillerin üstüne iple sıkıca bağlanır. Bu öylesine bir ritüeldir ki, her şeyin bir mantığı, bir matematiği vardır. Memlekette açılacak bavullar en arkaya, kırılacaklar en az darbe alacak korunaklı yerlere, gümrükte sorun olacak zulalara, yolda lazım olacaklar en önlere, mola verildiğinde yenecekler, içilecekler, soğuk kalması gerekenler de arabanın üstüne özenle yerleştirilir. Ve tüm ipler denizci düğümleriyle bağlandıktan sonra o tilsimli söz edilir: "Nasil sığdırdım ama!"

Yola önden çıkanlar kalanlarla helalleşir. Sözleşirler, "gelince ara muhakkak, bana çok yakınsın, şurada şu gün buluşalım, dönüş yoluna birlikte koyulalım." diye. Arkası uzun, yeşil Ford Granadalar, sarı Opel Recordlar, kırmızı Mercedesler, mavi Transit minibüsler 2500 kilometrelik vatan yolculuğuna çıkmaya hazırdır. İşte sila yolu başlıyor!

Bu uzun yol her şeyden önce bir göç yoludur. Şehirleri, ülkeleri birbirlerine bağlayan sıradan bir yol değildir. Üzerinden geçen yüz binlerce göçmenin gam yükünü taşıyor sila yolu. Göçmen işçilerin sayısı zamanla öyle artacak ki, geçtikleri şehirler ve yollar onların sürükleyip getirdiği kalabalığa ve hareketliliğe ayak uydurmaya çalışacak. Yol üstü tesislerin sayısı artacak, içerisinde domuz eti satılmayan lokantalar ile bahçesine küçük mescitler yapılan tesisler yolcu çekmeyi başaracak.

After learning everything, now it is time to place the suitcases in the cars. Some of the suitcases are fit in the trunk and some are firmly tied on the car. It is such a ritual that everything has logic behind it. The suitcases to be opened in the home laid to the far back, fragile to most protected place, the things that can create a problem in the customs to hidden places, the ones to be used during the journey in the front, foods, drinks and the ones that needs to stay cold are placed on top of the car carefully.

And after all the ropes have been tied with the sailor knots, everyone goes "Look how I fit all of these in!". The ones, who left first says their goodbyes to rest. They promise each other to meet again "make sure you call me when you get back, you live really close to me, let's meet there on..., let's come back on the return." Green Ford Granadas with long backs, the Yellow Opel Records, the red Mercedes, the blue Transit minibuses are ready to travel for 2,500 kilometers to homeland. There starts the way to home! This long way is a migration path more than anything else. It's not an ordinary road that connects cities or countries together. This road carries sorrows of hundreds of thousand immigrants, who travel on it. The number of immigrant workers was going to increase so much over time that the cities and roads they go through were going to try to keep up with the crowds and mobility they dragged.

Yollara Türkçe, Yunanca ve Yugoslavca tabelalar asılacak. Kontrol noktaları, polisler, gümrük memurları sila yolculuğu zamanında tam kapasiteyle çalışacak. Ve hatta yol üstü mezarlar. Trafik kazalarının çokça yaşandığı bölgelerde, hemen her milletten insanın mezar taşına rastlanılacak. Ambulans yok, cenaze nakil aracı yok, Yugoslavların, Bulgarların umurunda mı? Göçmen işçiler ne yapacaklardı? Yoldan durdukları arabalardan inenlerle hemen oracıkta bir cenaze namazı kılıp, yol kenarında uygun bir yere defnedeceklerdi. Öyle de oldu. Bir zaman sonra sila yolu mezar taşlarıyla doldu.

Yolculuk şenlikli başlıyor. Memlekette neler yapacaklarını konuşuyorlar. Şu az zamanda her şeye doymanın peşindedir. Daha Almanya sınırından çıkmadan Kaptan'ın söylediklerini geçirmeye başlıyorlar zihinlerinden. Tek bir tanesi atlanmamalı. O hangi yolu dediyse oradan gitmeli. Oysa önlerinde uzayıp giden, üstüne bavullar, kollar bağlanmış araçlardan oluşan şu kuyruk, denizcilerin kutup yıldızıyla yönünü bulması gibi onların da yolunu bulmasına yetmez miydi? Yolda olanlar yalnızca onlar değil elbette. Sila yolunun tek yolcusu Türkler değil. Yugoslav, Yunan ve başkaca milletlerden göçmenler de bu yolun yolcusu.

There were going to be Turkish, Greek and Yugoslavian signs on the roads. Check points, police officers, customs officers were going to work at full capacity at the time of going home. And even tombs were going to be built on the roads. In the regions where traffic accidents are very common, gravestones of people from almost every nation were going to be encountered. No ambulances, no funeral transportation, why would Yugoslavs, Bulgarians care? What was immigrant workers supposed to do? After getting off the cars and they would find a suitable place, they would perform a funeral prayer and they would bury the deceased one, which they did. After a while the road was filled with tombstones.

The journey starts festively. They are talking about what they are going to do in the hometown. They fit a lot of things in short time that they have. Before they leave the German border, they begin thinking about captain's words, none of which should be skipped. They should choose the road that he advised them to use. But wasn't the long line of cars with suitcases and boxes tied on top enough for them to find their way; just like the Pole Star helping sailors to find their way? Of course they weren't the only ones on the road. The Turkish people are not the only passengers headed to home. Migrants from Yugoslavia, Greece and other countries were also traveling on this road.

İşte ilk mola yerine gelindi bile! Birazdan Almanya topraklarına veda edecekler. Avusturya sınırındaki Rosenheim şehrinin çıkışında bulunan, üzerinde Rasthaus yazan tesiste yer bulmak neredeyse imkânsız. Sağlı sollu park eden araçların yanından geçiyorlar. Bazı araçların içersinden tanıdık ezgiler yükseliyor. Yüksel Özkasap, Ruhi Su, Cem Karaca, Neşet Ertaş yolculuklarına yarenilik ediyor. Tanıdık kokular da yok değil. Çimenliklerin üzerine örtüler, kilimler serilmiş, kırilentler yayılmış. Börekler, gözlemeler, sarmalar, dolmalar çeşit çeşit meyveler çıkarılmış, afiyetle yeniyor. Sanki bir panayır alanı gibi, çocuklar ağaçlıkta koşuyor, şoförler yorgunluk çayı içip, trafikten dem vuruyor. Bir yandan da, "biraz uyusak hiç fena olmaz" diyor gözleri. Birazdan bir köşeye çekilip kestiriminin yollarına bakacaklar. Kadınlar muhabbete dalıyor, etraf şen şakrak. Memlekete dönüş yolu hep böyledir, yüzlerden tebessüm hiç eksik olmaz.

Yolcu yolunda gerek. Toparlanıp yola koyuluyorlar. Öyle ya izin süreleri sınırlı, memlekete ne kadar kısa zamanda varırlarsa, sevdileriyle o kadar fazla vakit geçirecekler. Almanya sınırlarında başlayan yolculukları, Avusturya'nın, Salzburg, Liezen, Graz şehirlerine doğru devam edecek, Yugoslavya topraklarına girecekleri Spieľfeld hudut kapısından geçip, Zagreb, Belgrad ve Niş'i geride bırakacaklar, memleketten önceki son durak olan Bulgaristan'dan sonra Kapikule'ye doğru yaklaşacaklar. Türk bayrağının gördükleri o an hepsinde aynı hissiyat oluşacak: "İşte burası bizim evimiz."

They arrived at the resting stop already! They will be say goodbye to the German land soon. It is almost impossible to find seats at Rasthaus facility found at the exit of the Austrian city of Rosenheim. They pass by vehicles parked on the left and right. Familiar melodies are heard from some vehicles. Yüksel Özkasap, Ruhi Su, Cem Karaca, Neşet Ertaş accompanies them on their journeys. There are some familiar smells as well. On the Lawns there are people sitting on sheets and rugs that they laid, leaning on the cushions. Pastries, Turkish crepes, stuffed vine leaves, stuffed vegetables, various kinds of fruits spread on top sheets and are being tucked away. It feels like a fairground, kids are running in the woods, drivers are drinking tea to get rid of tiredness, while complaining about traffic. On the other hand, their eyes say, "Taking a nap would help I guess". Soon they will be trying to find a way to take a nap. Women deep into the conversation, the atmosphere is quite cheerful. This is how the way back home always is; you cannot find even a one single face without a smile.

They must be on their way. They packed up and get back on the road; as their annual leave is limited. The sooner they arrive in their home country, the more time they will be able to spend with their loved ones. The journeys started at the German border will continue with Austria, Salzburg, Liezen, Graz, Spieľfeld, then they will cross the border of Yugoslavia and leave Zagreb, Belgrade and Nis behind, they will approach Kapikule after Bulgaria, the last stop before the country. The moment they see the Turkish flag they will all feel the same: "This is our home."

Yugoslavya ve Bulgaristan yolları onlar için çile demek. Daralan bozuk yollar, nerede ne zaman olacağı belli olmayan yol kontrolleri, kuyruklar, uzun süren beklemeler ve rüşvetler... Dua edip duruyorlar içlerinden, şu yollar bir bitse, Kapıkule bir görünse diye.

İki gündür yoldalar, uykusuzluk, yorgunluk iyice bastırdı, üstleri başları kirlendi. Yolculuğun ilk anlarındaki neşe yerini sessizliğe bıraktı. Çocuklar arka koltukta sızıp kalmışlar. Soför koltuğundaki baba bir yandan Kaptan'ın söylediklerine göre yol gitmeye çalışıyor, bir yandan da uykusuzluğu direniyor. Anne uyumasın diye eşinin en sevdiği şarkıları, türkülleri açıyor teypten. Bazen de aklına gelen ilk konuyu ortaya atıp başlıyor koyu bir sohbet. Ne konuştukları önemli mi? Sıla yoluna katık olsun yeter.

Sınır kaplarına geldiklerinde uyuyanlar uyanıyor, herkes kendine çeki düzen veriyor. Çocuklar meraklı gözlerle olup bitene bakıyor. Kimsenin aşırılık yapmaya niyeti yok. Yanlarında bekleme köpekleriyle onlara yaklaşan gümrük polisleri kimseye şifin gelmiyor. Anne babaların içinde bir endişe, "acaba kazasız belasız şu kapıyı geçebilecek miyiz?" diyorlar içlerinden. Gümrük binasının önünde bütün bavullarını indirip gümrük memurlarına göstermek zorunda kalan aileye takılıyor gözleri. Bunu her aileye yapıyorlar ama o esnada oradan geçen tüm yolcuların canını sıkıyor. Nedir bu, göz korkutma mı? Ah'lar, vah'lar havaya karışıp gidiyor. Kendi başlarına böylesi gelmediği için bir dua postallıyorlar camdan dışarı. Sonrası yine sessizlik. Vize ücretleri, pullar, fazladan ödlenen geçit ücretleri HB sigaraları, Alman çikolataları camdan dışarıya uzatılıyor. Bu yolun tarifesi böyle, elden ne gelir?

Yugoslavya and Bulgaria roads mean trouble for them. Narrow and bumpy road, surprise controls, queues, long waits and bribes... They keep praying for this road to end and so that they can see Kapıkule.

It has been two days since they started off; sleep-deprived, tired and dirty. The joy felt at the beginning at the journey replaced by silence. Kids dozed off on the back seat. Father on the driver's seat trying to find the way the Captain told them, while trying to resist the lack of sleep. Mother is trying to keep her husband awake, she is trying to find songs on the radio that her husband would like. And sometimes she starts talking about the first thing that came to her mind. Would it matter what they are talking about? It is enough for them to make the way back to home bearable.

When they arrive at the border gates, the sleepers wake up, everyone gusses themselves up. The children are watching the whole thing curiously. No one wants to create a scene. Custom police officers approaching to them with a guard dog, doesn't seem cute to anyone. Parents are worried, "Can we make it to the other side safe and sound?" They cannot take their eyes of the family, who had to show all their suitcases in front of the customs building. They do not do this to every family, but at that moment all the passengers passing by are bothered by this scene. What is this, intimidation? The sighs are heard from everywhere. They are praying that the same thing doesn't happen to them. Then again, silence. Visa fees, stamps, extra gate fees! HB cigarettes, German chocolates are given away from the car window. This the way this road is, what were they supposed to do?

Bulgaristan sınırında kuyruk uzayıp gidiyor. Her şey öyle yavaş ilerliyor ki, yıllık izinlerinden giden bu sürenin ardından kalabalık laflar yürütüyorlar. Evrak kontrolü ve gümrük işlemleri bittikten sonra her aracı yoğun klor kokusunun genizleri yaktığı bir su birikintisinin içerisinde geçiriyorlar. Çocuklar hemen soruyor: "Neden tekerlerimiz ykanıyor anne?" Cevabı uç ağağı beş yukarı akmıyor: "Memleketimize toz toprak götürmeyelim, temiz gidelim." diye. Oysa bilimyorlar ki göçmen işçilerin gidiş ve gelişlerinde otomobiller hastalık taşımaları diye ilaçlı bir sudan geçmeye mecbur ediliyor. Anne babalar bilse de çocuklarına söylemeye dilleri varmıyor. Yollar azaldıkça içlerinde hafif bir kıpırnanma başlıyor. "Şu tepenin ardında mı memleket? Kaç saat kaldı? Ne zaman varacağız?"

On the Bulgarian border, the line is getting longer. Everything is moving so slowly that they are mad that they had lost so much time from their annual leave. After paperwork and customs clearance is done, each vehicle passes through a pool, whose intense chlorine smells burns one's nose. The children ask immediately: "Why are our wheels being washed mom?" The answer is mostly the same: "so that we do not bring soil or dust to our hometown, so that we go there clean." However, they do not know that immigrant workers are obliged to pass through a disinfection water to prevent them from carrying diseases when they come and go. Although the parents know this, they cannot find it in their heart to say it to their children.

They get curious as they get closer. "Is our home town behind this hill? How many hours left? What time will we arrive?"

"Yolculuğumuz 2-3 gün sürerdi. Biz arkada rahat ederdik ama babamız şoför koltuğunda perişan olurdu. Haline üzülür dikiz aynasına bir salkım üzüm asardık. Uykun gelirse kopar kopar ye derdik çocuk aklımızla. Uyandıığımızda üzüm bitmiş olurdu. Ama o yol bitmezdi."
ZEYNEP KARASU

"Our journey used to last for 2 to 3 days. We would be fine at the backseat, but, my father used to become miserable in the driver seat. Feeling bad for him, we used to hang a bunch of grapes to the rear view mirror. We used to tell him to eat a grape whenever he feels sleepy. The grapes would be finished when we woke up but not the road"
ZEYNEP KARASU

Sabah güneşi kendini göstermeye başlayınca hepsinin yüzüne bir tebessüm yerleşiyor. Radyoyu kurcalıyorlar bir süre. İstanbul Radyosu çekmeye başladı mı memleketeye iyice yaklaştıklarını anlıyorlar. İşte oldu! "Burası İstanbul Radyosu, şimdi sabah haberleri..." Arabanın içine yeni den gençlik havası doluyor. Haberleri dinleyen kim! Geldiler işte, şu tepenin ardındadır memleket. Haberlerin ardından bir Anadolu türküsü salınıyor onlara doğru. Handan Tunca seslendiriyor, Nikaş'ın fidanları... Şimdi artık keyiflerine diyecek yok. Camı aralayıp rüzgârın içeriye çirmesine izin veriyorlar, memleket havası oralara kadar geliyor. Çok geçmeden Kapıkule görünüyor. Dalgalandan Türk bayrağı kendini gösteriyor uzaktan. Bir yanda sevinç, bir yanda gözyaşı... Memleketlerine kavuşmaları sonunda. Çekilen çileler, yorgunluklar unutulup gitti. Sarılıp kucaklaşıyorlar, inip toprağı öpenler, memleket havasını doyasıya içersine çekenler... Burası onların vatani, sonunda evlerine döndüler.

When the morning sun begins to show up, a smile emerges on their faces. They're tuning up the radio for a while. They understand that they are getting closer, when they find İstanbul Radio. They made it! "This is İstanbul Radio, here comes the morning news..." The atmosphere gets all festive again in the car. Who cares about the news! They are here; home is right after that hill. After the news, an Anatolian song is being played on the radio. Handan Tunca sings Nikaş'ın fidanları... Now they are in high spirits. They let the window open so that the wind can blow inside that the air of the home reaches. After a while Kapıkule shows itself. The Turkish flag floating in the sky shows itself from afar. Tears of joy streaming down their faces... Finally they have arrived home. All of the troubles they have been through and all their fatigue faded away. People hugging each other, some kissing the land, some draw home's air deep into the lungs... This is their homeland, they are finally returned home.